

Pallasová, Eva

[Dogramadžieva, Ekaterina; Rajkov, Božidar Nikolov (eds). Baniško evangelié: srednobálgarski pametnik ot XIII vek]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1983, vol. 32, iss. A31, pp. 91-

ISSN 0068-2705

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100690>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

E. Dogramadžieva, B. Rajkov (ed.): *Baniško evangelie. Srednobaľgarski pametnik ot XIII vek.* Sofia 1981. 517 str. + příl.

Nové vydání Evangelia popa Ioana — Baniško evangelie (Báľgarska akademia na naukite. Sofia 1981. 517 str. + příl.) — přináší kromě přesné reprodukce textu rovněž mnohostranný pohled na problematiku této památky středobulharského literárního období. Její editoři usilují o maximální autentičnost, a to jak členěním vydávaného textu na stránky a řádky shodně s rukopisem, tak i jeho syntagmatickou segmentací se zachováním originálních pravopisných a interpunkčních postupů (nerozepisují se zkratky, zůstávají nadřádkové značky a k členění textu se užívají jako interpunkční znaménka tečky); editoři provedli jen lexikální segmentaci textu psaného v originále kontinuálně.

K všestrannému poznání památky přispívá podrobný rozbor rukopisu, který autoři prezentují v úvodu edice. Baniško evangelie je zde zkoumáno z hlediska archeografického, kodikologického, paleografického i lingvistického. Výsledkem analýzy je pak poměrně přesná datace a lokalizace rukopisu. Místem vzniku památky je patrně oblast severozápadního Bulharska nebo severní Makedonie; přesnější lokalizaci není možno určit ani na podkladě poznámky opisovače s označením místa „*Banicu*“, protože je to dnes poměrně značně frekventované místní jméno, které se může vztahovat na více lokalit. Chronologicky je možno rukopis zařadit na konec 13. stol., což shodně potvrzují paleografické, kodikologické i lingvistické argumenty. K památkám z konce 13. stol. zařazuje Baniško evangelie především charakter písma — způsob psaní některých znaků (č a nosovek) vykazuje kolísání mezi archaičtější kalichovitou a mladší vidlicovitou formou, dále výtčba rukopisu odráží pronikání geometrického pásového stylu v ornamentice, pravopisný úzus (Baniško evangelie se řadí k jednojerovým středobulharským památkám s ѡ) a cenné věcné poznatky z kalendářní části rukopisu: menologion totiž v souladu s domácí tradicí zařazuje na jednotlivé svátky i bulharské svěťce — konkrétně Petku Tárnovskou —, jejíž kult byl v Trnovu zaveden až ve 30. letech 13. stol. Charakteristická jazyková specifika památky rovněž ukazují na konec 13. stol. Jazyk je pod silným vlivem stsl. literární tradice a inovace z hovorové řeči do něho pronikají jen velmi nesnadno; přesto je v řadě případů patrný vývoj zachycující stav jazykové reality středobulharského období.

Fonetický systém jazyka rukopisu je poznamenán změnami týkajícími se jerových hlásek a nosovek: silný etymologický ѡ je vokalizován v o a silný etymologický ѡ v e; nosovky se denazalizují — nosovka ѡ je totožná s hláskou označovanou znakem ѡ a oba grafémy jsou v jedné a téže pozici velmi často variantní, nosovka e se přiblížila k hláске e a opět s ní alternuje bez ohledu na distribuci etymologickou.

Morfologii charakterizuje celkový rozpad původní flexe: u substantiv dochází ke splyvání pádových koncovek různých kmenů, v adjektivní deklinaci se výrazně uplatňuje vliv zájmeného sklonění a kontrakce, v systému slovesných časů se objevuje míšení koncovek aoristu a imperfekta v 3. os. du. a 3. os. pl. Charakteristický je také ústup infinitivu ve prospěch konstrukcí „*da* + indik.“ a omezení užití duálu.

Vývoj syntaxe je těsně spjat se změnami v morfologickém systému. Do popředí vystupují zejména dvě tendence, které se týkají jednak přehodnocení funkcí jednotlivých pádů (např. nahrazování gen. adnom. dativem adnominálním, pronikání předložkových pádů a užívání jedné společné formy pro různé pády: akuzativ — nominativ, nom. — ak.), jednak nesprávného užívání pádových koncovek po předložkách.

Rysy středobulharského období nese i lexikum. Baniško evangelie obsahuje značné množství neologismů, které nejsou zaznamenány v slovní zásobě kanonických evangelních památek (především slovanské názvy měsíců v menologiu jako např. *ruenъ, listopadъ, grudenъ, studenъ, prosinecъ, sččenъ* atd.).

Edice celkově zahrnuje úvod s popisem památky (jeho nejdůležitější body zde byly nastíněny), vlastní text památky, a to čtyři evangelia v tradičním pořadí, dále menologion na celý církevní rok a konečně seznam evangelních čtení na jednotlivé dny. Edici uzavírají fotokopie některých částí rukopisu, které dokreslují obraz této významné literární památky.